

In sanctum Stephanum (homilia 9)

Ἑσυχίου, πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων, ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον

1 Στεφάνω πᾶσα μὲν ἡ γῆ τελείτω τὴν πανήγυριν· πᾶσαν γὰρ ἐφεξῆς τοῖς λόγοις ἐγεώργησεν, καὶ νόμων ἱερῶν πανδημί τὴν οἰκουμένην ἐνέπλησεν. Ἐσπειρεν πανταχοῦ τῆς εὐσεβείας τὰ δόγματα, ὅλαις φιλοτιμεῖσθαι ταῖς ἐκκλησίαις τῷ φωτὶ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἔδωκεν. Καὶ καθάπερ ἐκ μιᾶς τινος γωνίας τῆς κατ' οὐρανὸν ἀνατέλλων ὁ ἥλιος φωτίζειν ὅλην τὴν κτίσιν τὴν ὀρωμένην ἔλαχεν, οὕτως ἐξ Ἱερουσαλήμ ἀστράψας ὁ τῶν χαρίτων Στέφανος πόλεις ὅλας καὶ χώρας, ἔθνη καὶ λαούς, φυλάς καὶ γλώσσας ἀσβέστου θεολογίας ἐνέπλησεν.

2 Ἄλλ' ἡμεῖς αὐτῷ πλείονας εἰκότως ἑορτὰς ἐποφείλομεν, ἐπειδὴ πολίτης ἐστὶν τοῦ Σταυροῦ, τῆς Βηθλεὲμ οἰκείος, τῆς Ἀναστάσεως ἕκγονος, τῆς Σιών τραπεζοποιός, κῆρυξ τῆς Ἀναλήψεως. Παρ' ἡμῖν τὰς αὐλάς καὶ τὰς σκηνάς ἐπήξατο· παρ' ἡμῖν τῆς διακονίας τὸν κλῆρον καὶ τὴν μερίδα τοῦ μαρτυρίου ἔλαχεν. Ἐνταῦθα τῆς θυσίας τὸν βωμὸν ἔχει καὶ τῆς εὐλογίας τὸ βῆμα, τῆς διδασκαλίας τὸν ἀγρόν, τῆς ῥητορείας τὸ θέατρον. Ἐντεῦθεν εἰς οὐρανοὺς ἀνήχθη, καὶ πρὸς τὸν Χριστὸν ἀφ' ἡμῶν ἀπεδήμησεν.

3 Ὅθεν αὐτῷ συχνὰ παρ' ἡμῖν τῶν ἑορτῶν τὰ θέατρα, καὶ πολλάκις αὐτοῦ τὴν παστάδα στεφανοῦμεν, συνεχῶς τὴν ληνὸν σκιρτῶντες ἀναβαίνομεν, καὶ μέλος ἄδομεν γαμικόν, ᾠδὴν ἐπιλήνιον λέγοντες· «Κύριε, ὡς ὄπλω εὐδοκίας ἐστεφάνωσας ἡμᾶς.» Ὅπλον γὰρ τοῖς πιστοῖς ὁ τοῦ Στεφάνου ζῆλος, καὶ ἡ γλῶττα τοῖς εὐσεβοῦσι μάχαιρα, καὶ ἡ παρρησία ὁμολογίας παρασκευή, τὸ θάρσος ἀνδρείας προτροπή, ἡ ῥητορεία θεολογίας ὕλη, ἡ διδασκαλία νόμου κατήχησις, προφητῶν γνῶσις, εὐαγγελίων εἴδησις, ἡ θεωρία τῶν κατ' οὐρανόν, μᾶλλον δὲ τῶν ὑπὲρ οὐρανόν, μυστηρίων ἐξήγησις.

4 Ἄλλὰ τίς ἰκανὸς εἰπεῖν τοῦ Στεφάνου τὰ κατὰ μέρος ἐγκώμια; Τί γὰρ αὐτὸν εἶπω; Μάρτυρα τοῦ φωτός, διάκονον τῆς ζωῆς, στρατιώτην τοῦ Χριστοῦ, λυχνίαν τοῦ Λόγου, μαργαρίτην τοῦ Πνεύματος, ὑπομονῆς ἄνθος, φιλοσοφίας κρηπίδα, ἀπαθείας ὑπόδειγμα, διδασκάλων ἀπαρχήν, στυλὸν ἐκκλησίας, παιδαγωγὸν τῆς χάριτος, ἀρετῶν κλίμακα, προκοπῆς στήλην, πρόδρομον τῶν ἀποστόλων, τῶν μαρτύρων πρωτότοκον, ἡγεμόνα τῆς γνώσεως;

5 Χερῶν ἦν λειτουργός, ἀλλὰ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτὸς ἑαυτὸν χειροτονήσας γίνεται· ὅψα εἰσφέρειν ταχθεῖς, ἀντεισφέρει τὰ δόγματα. Εἰς θυσιαστήρια τὰς τραπέζας μετέβαλεν· τοῖς ἐξ οὐρανῶν ἄρτοις, οὐ τοῖς ἐκ γῆς ἐκέχρητο. Τὸν κρατῆρα τῆς μέθης μετέθηκεν εἰς φιάλας τῆς χάριτος· ἀντὶ τοῦ οἴνου τὸ πνεῦμα ἐκίρνα, ἀντὶ ὕδατος αἰσθητοῦ τὸ μυστικὸν καὶ νοητὸν προεβάλλετο.

6 Πολὺς ἦν καὶ λέγων καὶ πράττων, διδάσκων καὶ θαυματουργῶν, Ἰουδαίους ἐλέγχων, ἀπελαύνων τοὺς δαίμονας, ὁμοῦ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς τὰς ἀρρωστίας ἰώμενος. Ἦνοιγεν τὸ στόμα, καὶ πᾶσαν ἀκοὴν ἐθήρα· ἐκίνει τὴν γλῶττα, καὶ ὁ θάνατος ἔφευγεν, τὸ ψεῦδος ἐδεσμεῖτο, ἡ ἀγάπη προέκοπτεν. Ἄμνος ὢν, ὑπὲρ τοῦ ποιμένος πρὸς τοὺς λύκους ἐμάχετο· περὶ τερὰ τυγχάνων, ὑπέταττε τῷ ἀετῷ τοὺς δράκοντας. Ἀγγέλου χαρακτῆρα παρεῖχε σιωπῶν τοῖς δικάζουσι. Ἐγέλα, κυκλοῦντας τοὺς συκοφάντας ὀρῶν· καὶ τοὺς ψευδεῖς θεωρῶν παρῆσταμένους μάρτυρας, ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν ἐκ τῆς τοῦ Δαυὶδ κιθαρωδίας ἔλεγεν· «Βέλη νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν.» Ὅσα γὰρ ἂν ὁ συκοφάντης τοξεύσῃ, ὁ τῆς ἀληθείας ἐργάτης οὐ τιτρώσκειται· ὅσα βέλη ὁ πονηρὸς ἀφήσιν, μάτην κινεῖται

καὶ πέμπεται· οὐ κεντεῖ γὰρ τὸν εὐθῆ, οὐ πλήττει τὸν ἄκα κον, οὐ δάκνει τὸν ἀκέραιον.

7 Τί δαὶ καὶ τῆς συκοφαντίας τὸ εἶδος ἐτύγχανεν; «Ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐ παύεται λαλῶν ῥήματα κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου τούτου καὶ τοῦ νόμου.» «Ὁ ἄνθρωπος οὗτος.» Ποῖος; «Ὁ τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον σημεῖα θαυματουργῶν καὶ τέρατα· ὁ τῆς σοφίας τὴν πηγὴν ἀντλήσας ὅλην· ὁ κενώσας εἰς ἑαυτὸν τὰ ταμεῖα τῆς χάριτος· ὁ δυνάμεις ποιῶν, ἃς ἡμεῖς καρτερεῖν οὐ δυνάμεθα· οὐ πρὸς τὸν ζῆλον καὶ πρὸς τὸν φθόνον τετήκαμεν· ὧ κωφὸς ὑπακούει καλούμενος· καὶ τυφλὸς βλέπει πρὸς αὐτόν, παρ' αὐτοῦ λαβὼν ὄμματα· καὶ χωλὸς αἰτεῖ πόδας, ἀπὸ τῆς τούτου γλώττης καὶ χεῖρας δανεισάμενος· δι' ὃν ἐκενώθη τὰ τῶν ἀρρώστων κλινίδια, δι' ὃν ὑγιαίνοντων καὶ νοσοῦντων οὐκ ἔστιν διαφορά, δι' ὃν οἱ λεπροὶ τοῦ πάθους ἐπελήσθησαν, δι' ὃν οὐκ ἔστιν τῶν ἰατρῶν χρεία, δι' ὃν περιττὰ τὰ τριβόμενα φάρμακα.»

8 «Οὗτος οὐ παύεται λαλῶν ῥήματα κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου τούτου καὶ τοῦ νόμου.» Ποῖα δὴ ταῦτα; «Ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη ἃ παρέδωκεν ἡμῖν Μωυσῆς.» Εἰκότως ψευδεῖς μάρτυρες καὶ συκοφάνται λέγεσθε, ὅτι τὴν ἀλήθειαν ὡς οὐκ ἀλήθειαν φθέγγεσθε, ὅτι βλασφημίας τοῦ θεοῦ τὰς παρ' αὐτοῦ καὶ περὶ αὐτοῦ προφητείας ὀνομάζετε, καὶ ἀθέτησιν εἶναι τοῦ νόμου νομίζετε ἅπερ αὐτὸς ἠπεῖλησεν ἐκβησόμενα.

9 Τίνος γὰρ φωνή, τίνος προφητεία, τίνος τυγχάνει κήρυγμα; Τίς εἰπεῖν οὕτω τὸν Ἡσαΐαν, τίς Μιχαΐαν προσέταξεν· «Διὰ τοῦτο δι' ὑμᾶς Σιών ὡς ἀργὸς ἀροτριαθήσεται, καὶ Ἱερουσαλήμ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἔσται· «Ἐγκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ Σιών ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηρᾷ τῷ»; Τίς καὶ τὸν Δαυὶδ τοιαῦτα εἰπεῖν ἐνέπνευσεν· «Μνήσθητι, κύριε, τῶν υἰῶν Ἐδὼμ τὴν ἡμέραν Ἱερουσαλήμ, τῶν λεγόντων· Ἐκκενοῦτε, ἐκκενοῦτε, ἕως οὗ ὁ θεμέλιος ἐν αὐτῇ»;

10 Τί δαὶ καὶ Μωυσῆς; Οὐχὶ τοῖς εἰρημένοις παρὰ Στεφάνου καὶ αὐτὸς συμψηφίζεται; Οὐ ταύτας ὑμῶν κατέγραψεν τὰς ἀράς, αἵπερ αὐτῇ πείρα νῦν εἰς ἔργον ἐξέβησαν, καὶ πᾶσι τὰς αἰτίας ὁρᾶν ὅθεν εἰσὶν ἐξενεχθεῖσαι παρέχουσι; Παρατιθέσθω τοῖς Μωυσέως ῥήμασιν τὰ συμβάντα τῷ λαῷ τῶν Ἰουδαίων τραύματα. Πρὸς λέξιν αὐτὰ ζητῶν, εὐρήσεις ὡς ἐκβέβηκεν οὐ δὲν οὐδαμοῦ μικρὸν ἢ μέγα ψευδάμενα. «Καὶ ἐὰν μετὰ ταῦτα πορεύεσθε πλάγιοι»· οὐδέποτε γὰρ εὐθῆ πρὸς τὸν θεὸν τὴν καρδίαν ἐκτήσαντο· πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς ὕστερον, ἐν οἷς τὴν κλῆσιν τοῦ Χριστοῦ ἐπλαγίαζον. Διόπερ καὶ ἐπήγαγεν· «Καὶ ἐὰν μὴ βούλεσθε ὑπακούειν μου» –οὐ τοίνυν τοῦ Χριστοῦ καλοῦντος ὑπήκουσαν–, «προσθήσω ὑμᾶς πληγὰς ἑπτὰ κατὰ τὰς ἀνομίας ὑμῶν.» Ἐπειδὴ γὰρ ἠρνήσαντο τὰς ἑπτὰ χορηγίας τοῦ πνεύματος, εἰς ἑπτὰ πληγὰς αὐτοῖς τὰ ἑπτὰ γίνεται τῆς πονηρίας πνεύματα, ἅπερ εἰσελθόντα κατώκησεν ἐν αὐτοῖς· καὶ γέγονεν αὐτῶν τὰ ἔσχατα χεῖρονα τῶν πρώτων.

11 «Καὶ ἀποστέλλω ἐφ' ὑμᾶς τὰ θηρία τῆς γῆς.» Τὰ ἔθνη λέγει· θηρία γὰρ πρότερον διὰ τὴν ἀγνωσίαν ἐτύγχανον, ὅτι ἐν εἰκόνι θηρίων καὶ τετραπόδων καὶ ἔρπετων τὸ θεῖον ἐθρῆ σκευον. Οἷς ἐπαρώμενος ὁ Δαυὶδ ἔλεγεν· «Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτὰ καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.» Ταῦτα νῦν αὐτοῖς ὁ θεὸς τὰ ἔθνη ἐπαπέστειλεν, τὰ ἐξῆς εἰρημένα τῷ νομοθέτῃ πράσσοντα· «Καὶ κατέδεται ὑμᾶς, καὶ ἀναλώσει τὰ κτήνη ὑμῶν, καὶ ὀλιγοστοὺς ποιήσει ὑμᾶς· καὶ ἔρημοι ἔσονται αἱ ὁδοὶ ὑμῶν.» Τούτων γὰρ ἕκαστα αὐτοῖς, κατὰ τὸ αἰσθητὸν καὶ κατὰ τὸ νοητόν, ὑπὸ τῶν ἐθνῶν κυριευθεῖσιν, γε γένηται.

12 Οὐ μὴν μέχρι τούτου τὰς διὰ Μωυσέως ἀπειλὰς ὁ θεὸς τῷ λαῷ τῶν ἀγνωμόνων ἔστησεν, ἀλλὰ τῶν εἰρημένων χαλεπὴν τέρας καὶ μείζονα. Φησὶ γάρ· «Γυναῖκα λήψη, καὶ ἀνὴρ ἔτερος ἔξει αὐτήν. Οἰκίαν οἰκοδομήσεις, καὶ οὐκ οἰκήσεις ἐν αὐτῇ· Ἄμπελῶνα φυτεύσεις, καὶ οὐ τρυγήσεις αὐτόν. Ὁ μόσχος σου ἐσφαγμένος ἐνώπιόν σου, καὶ οὐ φάγη ἐξ αὐτοῦ.» Πολλὰ τε τούτοις ἐπαπειλήσας ἕτερα, τὴν αἰτίαν ἐξ ἧς ταῦτα οὐκ ἔκρυψεν, ἐπιφέρει δὲ αὐτὴν μετὰ πλήθους ἀπειλῶν, αἱ ταῖς ἔναγχος ἡμῖν εἰρημέναις ἐζευγμέναι τυγχάνουσιν· «Καὶ ἔσται σου ἡ ζωὴ κρεμαμένη ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου· καὶ φοβηθήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ οὐ πιστεύσεις τῇ ζωῇ σου. Τὸ πρῶτ' ἐρεῖς· "Ὡς ἂν γένοιτο ἐσπέρα;"³ Καὶ τὸ ἐσπέρας ἐρεῖς· "Ὡς ἂν γένοιτο πρῶτ';"³ καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου τῆς καρδίας σου, ἂ φοβηθήσῃ, καὶ ἀπὸ τῶν ὀραμάτων τῶν ὀφθαλμῶν σου, ὧν ὄψῃ.»

13 Ἄκουε τοίνυν τούτων τὸ πέρας· ἄκουε καὶ τὴν ἔκβασιν, καὶ μὴ μέμφου Στεφάνῳ δημηγοροῦντι τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις σύμφωνα. «Γυναῖκα λήψη· τὴν ἀρχαίαν διαθήκην, «καὶ ἀνὴρ ἕτερος ἔξει αὐτήν»· ὁ λαὸς γὰρ αὐτὴν ὁ ἐξ ἐθνῶν ἐκτήσατο. «Οἰκίαν οἰκοδομήσεις, καὶ οὐκ οἰκήσεις ἐν αὐτῇ.» Τὸν ναὸν εὐδηλον· ὄραξ γὰρ καταπεπτωκ^εότα». «Ἄμπελῶνα φυτεύσεις, καὶ οὐ τρυγήσεις αὐτόν»· οὐδὲ γὰρ σταφυλὴν ἀλλ' ἀκάνθας ἐποίησεν. Ἦ καὶ τὴν ἄμπελον τὴν τοῦ Χριστοῦ νοήσωμεν· ἐξ αὐτῶν γὰρ ἦν ὁ Χριστός, ἡ τῆς ζωῆς τῆς ἡμετέρας ἄμπελος· ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῦ τὴν σταφυλὴν τρυγῶμεν, ἡμεῖς τὸν οἶνον κερνῶμεν, ἡμεῖς τὸ γλεῦκος πίνομεν. «Ὁ μόσχος σου ἐσφαγμένος ἐναντίον σου, καὶ οὐ φάγη ἐξ αὐτοῦ»· αὐτῶν γὰρ ἡ τοῦ Χριστοῦ θυσία, αὐτοὶ τὸν ἐξ οὐρανῶν μόσχον εἰς τὸν βωμὸν ἀνήγαγον, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τὸ δεῖπνον, ἡμετέρα ἡ τράπεζα.

14 Καὶ τίνος χάριν; Ἐπειδήπερ ἀπιστίαν ἐνόησαν, ἀντὶ γνώσεως ἀγνωσίαν προσήνεγκαν, ἐν καιρῷ θεολογίας εἰς βλασφημίαν ὠλίσθησαν. Ἔδυσαν τὴν παστάδα καὶ τὸν νυμφίον οὐκ ἐδέξαντο, τὸν γαμικὸν νυμφῶνα ἐστεφάνωσαν καὶ τὸν γάμον ἠρνήσαντο· καὶ πραττομένου τοῦ σταυροῦ, τὰ στοιχεῖα ἐσαλεύοντο, αὐτοὶ δὲ οὐ μετεβάλλοντο. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὅπερ ἐξῆς ἐπήγαγεν· «Καὶ ἔσται σου ἡ ζωὴ κρεμαμένη ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου.» Τίς ἡ ζωὴ; Χριστὸς λέγων· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια.» Καὶ ποῦ κρέματα; Ἐπὶ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ. Ὁ γὰρ τὴν γῆν λόγῳ κρεμάσας ἐπὶ τοῦ ξύλου κρέματα, ἐν ᾧ βαστάζεται βαστάζων, ἐν ᾧ κρέματα κρεμῶν, ἐν ᾧ ὑψοῦται ὑψῶν· «Ὅταν γὰρ ὑψωθῶ», φησὶν, «πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑαυτόν.» «Καὶ φοβηθήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ οὐ πιστεύσεις τῇ ζωῇ σου.» Οὐκοῦν αἰτία τοῦ φόβου ἡ ἀπιστία γεγένηται.

15 «Φοβηθήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός»· ἡμέρα γὰρ ἡ αὐτὴ καὶ νύξ, διὰ τὸ «Κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν σκότος ἀπὸ ὥρας ἕκτης ἐτύγχανεν.» Ὅθεν ὁ Ζαχαρίας ἀπορεῖ τί χρὴ μᾶλλον αὐτὴν ὀνομάζειν, τί προσῆκον καλεῖν, πότερον ἀπὸ τοῦ συμβάντος σκότους ἢ ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἡμέρας τοῦ σταυροῦ τὸν καιρὸν ὄνομαζεσθαι. Οὕτω τοίνυν φησὶν· «Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, οὐκ ἔσται φῶς· καὶ ψυχὸς καὶ πάγος ἔσται. Ἡμέρα με γάλη ἐστίν, γνωσθήσεται τῷ κυρίῳ. Οὐχ ἡμέρα οὐδὲ νύξ· καὶ ἔσται τὸ πρὸς ἐσπέραν ἔσται φῶς. Καὶ ἐξελεύσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὕδωρ ζῶν ἐξ Ἱερουσαλήμ· τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην.» Αἰσθητῶς δὲ ταῦτα καὶ νοητῶς συνέβαινε.

16 «Ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, οὐκ ἔσται φῶς»· ὁ μὲν γὰρ ἥλιος μέσον ἡμέρας ἔδυνεν· σκότος δὲ καὶ ἀγνωσία ταῖς τῶν Ἰουδαίων καρδίαις ἐκκέχυτο. «Ψυχὸς καὶ πάγος ἔσται.» Μαρτυρεῖ δὲ ὁ Πέτρος, παρὰ τὴν ἀνθρακίαν διὰ τὴν ἀκμὴν τῆς ὥρας τοῦ χειμῶνος θερμαινόμενος. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ψυχὸς καὶ πάγος ἦν, ἐπειδὴ ψυγεῖσα τότε μάλιστα τῶν Ἰουδαίων ἦν ἡ πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπη· οὐ γὰρ ἂν τὸν ἐλθόντα παρ' αὐτοῦ σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν ἐσταύρωσαν. «Ἡμέρα μεγάλη ἐστίν.»

Πῶς γὰρ οὐ μεγάλη, ἐν ἧ ὁ Ἄδὰμ ἀνεπλάσθη, ἡ ἀμαρτία κατηργήθη, κατελύθη ὁ θάνατος, ἀπέλαβεν τὸ σκεῦος ὁ κερα μεῦς, τὸ πρόβατον ὁ ποιμήν, τὸν μαργαρίτην ὁ ἔμπορος; «Γνωσθήσεται τῷ θεῷ.» Πῶς γὰρ ὁ πάντα εἰδὼς ἐκείνην τὴν ἡμέραν οὐκ ἐπιγνώσεται μάλιστα, ἐν ἧ τὸν υἱὸν τὸν μονογενῆ πρὸς θυσίαν ἐκδέδωκεν; «Οὐχ ἡμέρα οὐδὲ νύξ», ἐπειδὴ δρόμος ἡμέρας οὐχὶ νυκτὸς ἐτύγχανεν. «Πρὸς ἐσπέραν ἔσται φῶς»· ἡνίκα μετὰ τὴν ἐνάτην ὥραν τὸ σκότος ἐπαύσατο. Οὐκοῦν ἡ αὐτὴ καὶ νύξ ἄρα καὶ ἡμέρα ἐγένετο.

17 «Καὶ ἐξελεύσεται ὕδωρ ζῶν ἐξ Ἱερουσαλήμ.» Πόθεν; Ἐκ τῆς πλευρᾶς τῆς ζωῆς· ὅθεν γὰρ ἡ Εὐὰ ἀνεπλάσθη, ἐκεῖθεν εἰκότως ἡ ἐκκλησία πλαττεται. «Τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην.» Δηλαδή τοῦ βαπτί<σ>ματος. «Καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην.» Τῆς μετανοίας εὐδελον. Τὰ γὰρ τῆς μετανοίας δάκρυα λείψανον τῆς δωρεᾶς ὑπάρχει τοῦ βαπτίσματος, ἀπόδειξις δὲ σαφής· ὁ μὴ βαπτισθεὶς μάτην μετανοεῖ, ἐὰν μὴ δραμὼν βαπτισθῆ· μάτην θύει τὴν προσευχὴν, μάτην αἰτεῖ συγγνώμην, μάτην πηγάζει δάκρυα. Χωρὶς γὰρ βαπτίσματος ἄφεσις ἀμαρτημάτων οὐ πράττεται. Ὁ δὲ βαπτισθεὶς οὗτος ἐνεργὸν τὴν μετάνοιαν κέκτηται· δακρῦει καὶ λέλυται· στενάζει καὶ πενθεῖ καὶ προσεύχεται, καὶ παραχρῆμα καθαίρεται.

18 Ἀλλὰ γὰρ ὅπως ἐκβαίνει καὶ τὰ λοιπὰ τῆς τοῦ νόμου προαγορεύσεως ἄκουε· «Τὸ πρῶτ' ἐρεῖς· "Ὡς ἂν γένοιτο ἐσπέρα;" Καὶ τὸ ἐσπέρας ἐρεῖς· "Ὡς ἂν γένοιτο πρῶτ'»; Πόθεν; «Ἀπὸ τοῦ φόβου τῆς καρδίας σου, ἃ φοβηθήσῃ, καὶ ἀπὸ τῶν ὀραμάτων τῶν ὀφθαλμῶν σου, ὧν ὄψῃ.» Ἐπειδὴ τῶν σημείων καὶ τῶν θαυμάτων ἔνεκα, ἃ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ ὑπῆρχε πραττόμενα, σειομένης τῆς γῆς, τοῦ ἡλίου φεύγοντος, κρυπτομένου τοῦ οὐρανοῦ, σχιζομένων τῶν πετρῶν, ῥηγνυμένου τοῦ καταπετάσματος, ἀνοιγομένων τῶν μνημάτων, δειλιῶντες καὶ ταραττόμενοι, λέγειν εἰκότως πρὸς ἀλλήλους ἠναγκάζοντο· «Ὡς ἂν γένοιτο ἐσπέρα;» ἵνα καθέλωμεν τὴν ζωὴν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, κρύψωμεν εἰς γῆν τὸν ἐξ οὐρανοῦ, συστειλωμεν ἐν τάφῳ τὸν ἀθάνατον, ἐκ μέσου τὸ θαῦμα ποιήσωμεν, ὅθεν ἡμῖν τὰ τηλικαῦτα φόβητρα.

19 Ἀλλὰ καὶ ταῦτα πράξαντες, οὐδὲν ἀπώναντο τοῦ σκοποῦ· εἰς τὸναντίον δὲ αὐτοῖς τὸ ἐγχειρηθὲν γίνεταί. Καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγον τὸ ἐσπέρας· «Ὡς ἂν γένοιτο πρῶτ'»; Ἐπειδὴ φοβερὰ πάλιν τὰ ἐν τῇ νυκτὶ τῆς ἀναστάσεως τελούμενα θαύματα, ἐπειδὴ νυμφῶνα τὸν τάφον ἐώρων, ἐσφραγισμένον τὸ μνημα καὶ τὸν νεκρὸν μετὰ ζωῆς ἐκτρέχοντα, τοὺς στρατιώτας <ὡς> νεκροὺς, τὰς γυναῖκας μυροφορούσας, ἀγγέλους τὰς ὀθόνας φυλάττοντας, ἄλλον ἐπὶ τοῦ λίθου καθεζόμενον τῆς ἀναστάσεως κήρυκα, τότε ἔλεγον· «Ὡς ἂν γένοιτο πρῶτ'»; ἵνα παράσχωμεν τοῖς στρατιώταις ἀργύρια, ἵνα τὸν Πιλάτον διαφθείρωμεν, ἵνα κλέψωμεν ἀπάτη τὴν ἀλήθειαν, ἵνα φημίσωμεν «ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτόν, ἡμῶν κοιμωμένων».

20 Ταῦτα ὁ νόμος καὶ Μωυσῆς δι' αὐτοῦ, ἐν ἐκατέρῳ δὲ τούτων μᾶλλον ὁ θεὸς μαρτύρεται τὸν λαὸν τὸν ἀγνώμονα· ὃν ἐλέγχων Στέφανος ὁ θεολόγος παρ' αὐτῶν ὀνομάζεται βλάσφημος. Καὶ φησὶν ὁ ἀρχιερεὺς· «Εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει;» Οὐ γὰρ οἶδας ὅπως ἔχει; Οὐ σὺ τὸν δόλον ἐσκεύασας; Οὐ σὺ τοὺς σὺ κοφάντας ἐμισθώσῃ; Οὐ σοὶ μισθαρνοῦσιν οἱ τῆς ἀπάτης μάρτυρες; «Ἀλλὰ χρεῖα, φησὶν, ψεύδους καὶ ὑποκρίσεως· καὶ δόλου πρὸς τὴν παγίδα τὴν προβληθεῖσαν χρῆζομεν. Οὕτω τὸν Ἰωσήφ πεπράκαμεν, τὸν Ναβουθαὶ πεφονεύκαμεν, τὸν Χριστὸν ἐσταυρώσαμεν.»

21 Στέφανος δὲ καιρὸν διδασκαλίας εὐρών, πολλὰ μὲν ὅσα σωτήρια τοῦ δήμου ταῖς ἀκοαῖς ἐξέχεεν, συμπέρασμα δὲ τῆς ῥητορείας ἐπήγαγεν, αὐτῷ τε λέγειν,

ὡς ἀληθείας μάρτυρι, καὶ κείνοις ἀκούειν, ὡς θεομαχεῖν ὠρμημένοις καὶ τὴν τοῦ πνεύματος νοσοῦσιν ἀντιλογίαν, πρόσφορον· «Σκληροκάριοι καὶ ἀπερίτμητοι τῆ καρδία καὶ τοῖς ὠσίν, ὑμεῖς αἰεὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε· ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν, καὶ ὑμεῖς.»

22 Καὶ πῶς ἐν ἀρχῇ λέγεις· «Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ἀκούσατέ μου»; «Ἐκεῖνα», φησὶν, «τῆς τοῦ Ἀβραάμ εὐγενείας, ταῦτα δὲ τῆς τούτων πονηρίας. Ἐκεῖνα τῆς ἀγαθῆς ρίζης, ταῦτα τῶν πονηρῶν κλάδων. Ἐκεῖνα τῆς ἀγέλης τὸ ἐπίσημον δείκνυσιν, ταῦτα τῶν πολλῶν τὸ ἄτακτον, τὸ σκληρόν, τὸ ἀχαλίνωτον.» Πρὸς ἐκεῖνο τὸ προοίμιον Ἡσαΐου προέτρεπεν· «Εἶπατε, ἀδελφοὶ ἡμῶν, τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς καὶ βδελυσομένοισι, ἵνα τὸ ὄνομα κυρίου δοξασθῆ.» Πρὸς τοῦτο δὲ τὸ πέρας αὐτοὶ καὶ παρὰ γνώμην ἀναγκάζουσιν τὸν λόγον· «Ἀδελφοὺς ἐκάλεσα, πατέρας προσηγόρευσα, μή τις οἰηθῆ καθάπερ ἐχθρῶν κατηγορεῖν, ὡς πολεμίων ἐλέγχειν. Σκληροκαρδίους δὲ τοὺς αὐτοὺς καὶ ἀπεριτμήτους προσεφώνησα, ἐπειδὴ τῆς συγγενείας προτιμᾶν δεῖ τὴν ἀλήθειαν καὶ μήτε φίλων μήτε ἀδελφῶν μήτε πατέρων μήτε ἄλλων οἰκείων, ἡνίκα παρανομοῦσιν, φείδεσθαι.»

23 Οὐ μὴν ἐκαρτέρουσιν οἱ παῖδες τῶν Ἰουδαίων ταῦτα τὰ ῥήματα, ἀλλὰ τοὺς ὀδόντας καθάπερ θῆρες ἔβρυχον, ἔτι ῥητορεύοντα τὸν Στέφανον καταπιεῖν ἐπειγόμενοι. «Ἐβρυχον τοὺς ὀδόντας.» Περὶ γὰρ αὐτῶν εἶρητο· «Υἱοὶ ἀνθρώπων, οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὄπλα καὶ βέλη, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν μάχαιρα ὀξεῖα.» Στέφανος δὲ οὐ πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ πρὸς τὸν θεὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶχεν, καὶ τῆς γῆς ἀφέμενος εἰς τὰς αὐλὰς τῶν οὐρανῶν ἠπέιγετο, καὶ λαμπρᾶ τῆ φωνῆ «Ἴδου θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεωγότας» ἐκήρυττεν. Τουτέστιν· τὸ κέρδος κοινόν, ἡ ὁδὸς πᾶσιν εὐτρεπής, ἡ πύλη τοῖς εἰσελθεῖν βουλομένοις ἀνέωκται. Ὁ ἀνδρεῖος συντόμως ἀθλείτω· ὁ γνήσιος ὀπλίτης νῦν χρησάσθω τοῖς ὄπλοις, νῦν ἐνδείξασθω τῆς ῥώμης τὸ μέγεθος. Ὁ γὰρ ἀγνωθῆτης ἐφορᾷ· τοὺς στεφάνους καὶ τὰ βραβεῖα διανεμῶν ἐφέστηκεν.

24 «Ἴδου θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεωγότας.» Καὶ τίς ὁ ἀνοίξας, οὐκ ἀφῆκεν ἀγνοεῖν τὸν εἰδέναι βουλούμενον. Καὶ διὰ τοῦτο κέκραγεν· «Καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ», τὸν θεὸν Λόγον τὸν σαρκωθέντα λέγων. Ἀφ' οὗ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ υἱὸς ἀνθρώπου γεγένηται, ἀφ' οὗ ὁ ἐκ Πατρὸς αὐτὸς ἐκ παρθένου ἐγένετο τῆ γῆ καὶ τοῖς οὐρανοῖς ὄριον, περιήρηται τῆς ἔχθρας τὸ μεσότοιχον, ἐκποδῶν ὁ φραγμὸς, κοινὰ τοῖς ἀγγέλοις καὶ τοῖς ἀνθρώποις τὰ τῆς πολιτείας, ἐὰν οἱ ἄνθρωποι βούλωνται. Ἐξεστὶν ἐπὶ γῆς οὕσιν ἐν οὐρανῷ στρατεύεσθαι, κάτω τῆ σαρκὶ τυγχάνειν, ἄνω παρεῖναι τῷ πνεύματι, εἶναι μετὰ τοῦ πληοῦ τῷ πληῷ, μετὰ δὲ τοῦ θεοῦ τῷ νῷ.

25 Ταῦτα μὲν οὖν ἐθεολόγει Στέφανος· βοαὶ δὲ τὴν ἐν τὰ ξει θεολογίαν ἄτακτοι, καὶ βοαὶ τὰς βοὰς διεδέχοντο· καὶ σφενδόνασι λίθων τοῖς τῶν ἱερῶν νόμων ἐπηκολούθουν δόγμασιν. Ὀπλων ἀποροῦντες, ἀπὸ τῆς γῆς ὠπλίζοντο· ξίφων οὐ παρόντων, λίθους ταῖς δεξιαῖς ἐσχεδίαζον, καὶ τῆς πόλεως ἔξω λαβόντες ἔθυσον. Οὐ γὰρ ἦν Ἱερουσαλήμ ἡ παλαιὰ τῷ θύματι πρέπουσα· ἀλλὰ καὶ τὸν ἄμνὸν ἐχρῆν παρὰ τὸν ἄμνὸν τὸν τοῦ ποιμένος σφάζεσθαι, ἐκεῖ λαμβάνειν τὸν στρατιώτην τὰ τῆς νίκης ἐνέχυρα, ἔνθα τὸ κατὰ πάντων τρόπαιον ὁ βασιλεὺς ἐπήξατο.

26 Ἀλλὰ ποῖον ἐλάμβανεν τῆς τελευτῆς ἐφόδιον; Προσευχὴν καὶ τὸ ἐκ ταύτης θυμίαμα· καὶ τὴν σάρκα ἐκδύμενος τὴν προσευχὴν ἐνεδύετο. Τί δὲ ἦν ἡ προσευχή; «Κύριε Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου», τουτέστιν· Σὺ λάβε τὸ σὸν· ἦν ἔδωκας παραθήκην ἀνάλαβε· ὃν ἐπίστευσας μαργαρίτην ὑπόδεξαι· ὃ κατ' εἰκόνα σὴν ἔχω, τοῦτο πέμπω πρὸς σέ. «Δέξαι τὸ πνεῦμά μου»· οὐκέτι γὰρ εἰς ἄδου κλαυθμῶνος αἰψυχαὶ τῶν δικαίων εἰσέρχονται· οὐκέτι τὰ ζοφερὰ τοῦ θανάτου χωρὶα τὰ τῶν ζώντων παραλαμβάνει πνεύματα. Μετὰ σὲ τῶν ζώντων ἀπαρχὴν καὶ νεκρῶν ἅμα

γενόμενον, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσης, ὅλων θαρρεῖ τῶν νεκρῶν, οὐκ ἔξω λόγου, τὸ φύραμα. «Δέξαι τοίνυν τὸ πνεῦμά μου.» Μὴ συχωρήσης τὸ σὸν στρουθίον λοχῆσαι τοῖς θηρεύουσι μηδὲ τοῖς συναντῶσιν ἐν πύλαις ἐχθροῖς τὴν ἐμὴν ἀπὸ τῆς γῆς ἀποδημίαν λυμαίνεσθαι μηδὲ θορυβῆσαί μοι τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον.

27 Ἄλλὰ ταύτην μὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν προσευχὴν, ἑτέραν δὲ πάλιν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων ἔθυσεν· «Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην.» Καὶ τοῦτό ἐστιν· οὐ γὰρ εἶπεν· «Μὴ λογίσῃ αὐτοῖς», ἀλλὰ «Μὴ στήσης», ἢ πάντως ἵνα ζυγοστάτην ἀκριβῆ μάθης εἶναι τὸν κριτὴν τὸν ἡμέτερον, ἐκάστῳ τὰς πράξεις ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κριτηρίου σταθμίζοντα. Εἰ γὰρ «ἔστησεν τὰ ὄρη σταθμῷ καὶ τὰς νάπας ζυγῷ», πῶς οὐ πολὺ μᾶλλον ταλαντεύει τὰ ἡμέτερα εἴτε πταίσματα μὲν οὖν εἴτε κατορθώματα; «Μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην.» Μὴ ἀναγάγῃς αὐτὴν εἰς τὸν ζυγὸν τῆς κρίσεως· μὴ βαρήσης ἐξ ἐμοῦ τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν βεβαρημένους· μηδὲ ἡ ἐμὴ εὐλογία ἑτέροις γένηται κατάρας ἀφορμῆ, μὴ τὸ ἐμὸν κέρδος ζημίας τοῖς Ἰουδαίοις πρόξενον.

28 Οὐ βούλομαι τὴν ἐμὴν θυσίαν βλάβος γενέσθαι τοῖς θύουσιν. Εἰ γὰρ καὶ πονηρῷ θύουσιν λογισμῷ, ἀλλ' ὅμως αἰσχύνομαι τούτους, οἵτινες ἀφορμὴ καὶ παρὰ γνώμην ἐμοὶ τῆς πρὸς σὲ παρουσίας, τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ πηλοῦ, τῆς ἄνω μεταθέσεως, μαρτυρίου νίκης, ὁμολογίας τῆς εἰς σὲ καὶ παρὰ σοῦ. Σὴ γὰρ ἐστὶν πρὸς ἡμᾶς φωνή, ἣ προτραπεῖς ἑμαυτὸν ἐτοίμως εἰς θυσίαν ἐπέδωκα, καὶ τὸ αἷμα καθάπερ εἰς κρατῆρα διὰ τῆς ὁμολογίας εἰς τὰς σὰς χεῖρας ἐκένωσα· «Πᾶς ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.» Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.